

POSLOVANJE U UVJETIMA DEPOPULACIJSKIH PROCESA

BUSINESS IN CONDITIONS OF DEPOPULATION PROCESSES

Tomislav Ivančević¹, Anamarija Ravlić²

¹Poslovno veleučilište Zagreb, Ul. Grada Vukovara 68, Zagreb

²Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Trg J. F. Kennedy 6, Zagreb

SAŽETAK

Poslovanje poduzeća u uvjetima depopulacijskih procesa pojava je sa kojom ćemo se sve češće sretati, te je to pojava koja će izazivati sve više problema za gospodarske sustave. Negativna demografska kretanja je proces koja se na našim prostorima odvija već gotovo čitavo stoljeće. To je proces čije posljedice što se tiče poslovanja osjećamo već sada, a u budućnosti će biti još izraženiji. Stoga je potrebno sa pozicije ekonomskih i gospodarskih subjekata pripremiti se za isti. Sa ekonomskog kuta gledanja potrebno je što prije postati svjestan posljedica negativnih demografskih kretanja te pripremiti adekvatne ekonomske odgovore na ovaj problem. Depopulacijski procesi odrazit će se u segmentima proizvodnje i usluga, prometa, u fiskalnoj i socijalnoj politici (ekonomski učinci na socijalnu politiku), monetarnoj politici te će dovesti do smanjenja obujma ukupne ekonomske aktivnosti. Pri tome pogrešan je pristup ukoliko mislimo kako će članstvo u EU, te pripadnost jedinstvenom ekonomskom prostoru EU u potpunosti amortizirati negativne učinke na nacionalno gospodarstvo jer iako EU jest jedinstveni ekonomski prostor, negativni učinci na nacionalno gospodarstvo neće se moći izbjeći. Samo ukoliko determiniramo na vrijeme pojave koje nastaju ovim procesom, moći ćemo se kvalitetno pripremiti za potencijalnu kriznu situaciju koja se nalazi pred nama u budućnosti.

Ključne riječi: depopulacija, poslovanje, učinci

ABSTRACT

The operation of companies in the conditions of depopulation processes is a phenomenon that we will encounter more and more often, and

it is a phenomenon that will cause more and more problems for economic systems. Negative demographic trends are a process that has been going on in our area for almost a century. It is a process whose consequences in terms of business are already being felt, and will be even more pronounced in the future. Therefore, it is necessary to prepare for the same from the position of economic and economic entities. From an economic point of view, it is necessary to become aware of the consequences of negative demographic trends as soon as possible and to prepare adequate economic responses to this problem. Depopulation processes will be reflected in the segments of production and services, transport, fiscal and social policy (economic effects on social policy), monetary policy and will lead to a reduction in the volume of overall economic activity. This is a wrong approach if we think that EU membership and belonging to the single economic space of the EU will fully absorb the negative effects on the national economy because although the EU is a single economic space, negative effects on the national economy will not be avoided. Only if we determine in time the phenomena that occur in this process, we will be able to prepare well for the potential crisis situation that lies ahead.

Keywords: depopulation, business, effects

1. UVOD

1. INTRODUCTION

Negativni demografski trend nije samo problem RH već je on karakterističan i za mnoge druge razvijene zemlje koje spadaju u takozvani zapadni kulturni krug, tehnološki visoko razvijena i bogata društva.

Najbolji primjer je primjer Japana koji se kao visoko razvijena i bogata zemlja suočava sa problemom smanjenog nataliteta koji posljedično dovodi do starenja populacije i smanjivanja kontingenta radno aktivnog stanovništva. Zbog toga se očekuje da bi u idućim desetljećima bez obzira na tehnološki napredak, tehnološku superiornost i financijsku stabilnost japanski BDP počeo padati i bilježiti negativni smjer. Shodno ovom japanskom modelu, danas je situacija i u RH najbliža sličnim kretanjima, a posljedice ovih depopulacijskih kretanja imat će značajnu ulogu u budućnosti jer ovakav razvoj depopulacijskih procesa ukazuje na izrazitu složenost procesa poslovanja. Demografski promatrano RH se nalazi u krizi jer depopulacijski procesi ugrožavaju ne samo populacijski tijek, već imaju izravan utjecaj i na društveni, ekonomski i socijalni razvoj društva. Ovo posebno treba promatrati u svjetlu da je RH zakoračila u procese političko - ekonomskih integracija u sklopu članstva EU. Shodno ovome, ne može nam biti nevažno sa kakvim demografskim i razvojnim potencijalom ulazimo u te integracije. Depopulacijski procesi u RH ne postoje od nedavno, već je to proces koji je na ovim prostorima prisutan dulje od 100 godina. Povijesno gledano prvi veći depopulacijski proces u RH zbio se početkom 20. stoljeća kada je stanovništvo Dalmacije masovno emigriralo u Južno američke zemlje. Iz tog razdoblja poznate su naše kolonije u Argentini, Boliviji, Čileu i Urugvaju. Također, demografske procese treba promatrati kroz specifična geografska određenja RH jer se geografski gledano RH nalazi na području koji su snažno obilježili destabilitetni čimbenici kao što su ratovi, epidemije, gospodarske krize te politička stanja u okruženju.

2. VAŽNOST STANOVNIŠTVA KAO ČIMBENIKA ZA POSLOVANJE I GOSPODARSKI RAZVOJ ZEMLJE

2. THE IMPORTANCE OF POPULATION AS A FACTOR FOR BUSINESS AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Demografska tranzicija u RH započela je krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Ubrzanu tranziciju u sferi nataliteta činilo je nekoliko

elemenata, a odnose se na društveno gospodarski razvoj, intenzivno iseljavanje krajem 19. i početkom 20. stoljeća, direktne i indirektna demografske gubitke u vrijeme I. i II. svjetskog rata, pandemije španjolske gripe krajem I. svjetskog rata, ubrzanog procesa deagrarizacije i odlaska na takozvani privremeni rad u inozemstvo. Prvi problemi u procesu nataliteta zabilježeni su još 30-ih godina 20. stoljeća kada stopa nataliteta ide ispod 30-oro živorođenih na 1000 stanovnika. Ovaj negativni proces nastavlja se i nakon II. svjetskog rata te je RH jedna od rijetkih zemalja u svijetu u kojoj se ne osjete posljedice takozvanog natalitetnog „baby booma“ koji je krajem 40-ih i tijekom 50-ih godina 20. stoljeća zahvatio tadašnji svijet [3]. Proces ubrzavanja starenja stanovništva dodatno se ubrzava tijekom 80-ih godina 20. stoljeća. Za povijest hrvatskih demografskih kretanja bitno je naglasiti da je mortalitet dojenčadi tijekom 19. i 20. stoljeća bio najveći u Europi. Također, i nakon 1980. godine bilježi se veći mortalitet dojenčadi ali i odraslog stanovništva u odnosu na ostale zemlje zapadne Europe. Dakle, problem starenja stanovništva u RH je uočen već jedno duže vrijeme, što znači da je udio stanovništva starijeg od 60 do 65 godina dosegao razinu od 12% već u 80-im godinama 20. stoljeća. Nadalje, još jedan od značajnih demografskih pokazatelja je pad broja živorođene djece u odnosu na prethodnu godinu, a prvi puta to se drastično vidi 2010. godine kada je zabilježen pad broje živorođene djece od 2,7 % u odnosu na 2009. godinu, a jedna od poražavajućih činjenica je i to da je u 2010. godini prosječna starost stanovništva bila 41,7 godina [3]. Iz ovih podataka vidljivo je kako RH već duži niz godina ima negativni prirodni priraštaj i nalazi se u procesu starenja stanovništva. Ovi problemi danas se očituju kroz problem smanjivanja kontingenta radno aktivnog stanovništva, a što će za posljedicu imati smanjivanje obujma nacionalnog gospodarstva te u konačnici i pad BDP-a. Kako je stanovništvo jedan od ključnih gospodarskih resursa, pored broja stanovnika, za gospodarstvo i poslovanje važne su kompetencije, znanje i vještine koje to

stanovništvo posjeduje i u suvremenim ekonomskim i društvenim procesima smatra se intelektualnim kapitalom pojedine države. Industrijske revolucije, tehnološko-znanstveni inovacijski procesi kao i genetski inženjering dovele su do promjene potrebne obrazovne strukture te su i promijenili značenje proizvodnih faktora. U stvarnosti, sredstva za proizvodnju postaju tehnološki savršenija, a pri tome njihova uporaba zahtijeva nova znanja i vještine. U novoj tehnološkoj revoluciji koja se zasniva na IT tehnologiji upravo ljudski faktor postaje dominantan element gospodarskog razvoja. Ova kretanja sve više do izražaja dolaze i u RH gdje se sve više ljudski kapital ističe kao ključan razvojni čimbenik [4]. Intelektualni kapital je resurs kojega svaka zemlja razvija samostalno i on ne ovisi o vanjskim čimbenicima, klimi ili geografskom položaju. Što veća razina formalnog obrazovanja koja pri tome razvija organizacijske i komunikacijske sposobnosti, te poznavanje IT tehnologije uz pravilno razvijene analitičke sposobnosti dovode do povećanja zapošljivosti i konkurentskih sposobnosti ljudskih potencijala. Stoga se u RH kao imperativ nameće potreba ulaganje u obrazovanje, istraživanje i znanost, a u funkciji stvaranja kvalitetne intelektualne baze. Ovo je prije svega dugotrajan proces koji zahtijeva izrazito puno vremena i mora se provoditi na sustavan način podizanjem razine obrazovanosti i stručnosti svih čimbenika društveno-gospodarskog razvoja zemlje. Naime, razlike u razini znanja i sposobnosti praktične primjene istoga, te stupanj tehnološke razvijenosti danas su glavni čimbenici koji dijele razvijene zemlje od nerazvijenih, odnosno bogate od siromašnih. Najbolji primjer ovoga u svijetu su Kina i Indija koje su dvije zemlje za koje se kaže da su „nove super sile budućnosti“. Shodno ovome, mi se u RH upravo sa znanjem kao osnovnim našim kapitalom moramo pokušati svrstati u krug modernih i razvijenih zemalja EU [4]. Jedan od prvih koraka u ovome procesu jest efikasnija koordinacija između obrazovnog sustava i gospodarstva. Naime, obrazovni sustav u RH sporo se mijenja te se još uvijek stvaraju kadrovi koji nakon završetka obrazovanja

naprosto svojim sposobnostima i vještinama ne odgovaraju potrebama tržišta rada i gospodarskih subjekata. Do unazad 4 do 5 godina to se pogotovo osjetilo u relativno visokoj stopi nezaposlenosti. Trenutno, s obzirom da je RH članica EU te njezini građani imaju mogućnost rada u ostalim članicama EU, stopa nezaposlenosti se izrazito smanjila, ali je to za posljedicu ponovo imalo staranje migracijskih valova iz RH te raseljavanja i iseljavanja stanovništva iz slabije razvijenih krajeva. Ovaj problem posebno je uočen u Slavoniji i ostatku Istočne Hrvatske. Razvoj stanovništva ovisi o postojećim gospodarskim, društvenim, demografskim uvjetima koje ima na raspolaganju određena sredina te ovisno o istima može predstavljati poticaj ili barijeru gospodarskom razvoju. Kako bismo mogli analizirati stanovništvo bitno je promatrati biološke, ekonomske, socijalne, profesionalne, obrazovne, nacionalne, religijske i kulturno – etničke čimbenike. Same gospodarske odrednice razvoja stanovništva izrazito je teško odvojiti i razlučiti od djelovanja čimbenika koji utječu na demografski razvoj. Iste uvjetuju, usmjeravaju i oblikuju djelovanje drugih čimbenika razvoja stanovništva [5. Odrednice razvoja stanovništva uvjetovane su dostignutom razinom nacionalnog dohotka po glavi stanovnika i dostignutog životnog standarda. Polazeći od navedenih pretpostavki, ukoliko želimo izvršiti klasifikacije ekonomskih odrednica razvoja stanovništva možemo utvrditi da je cjelokupan razvoj stanovništva u zemlji određen sa dvije skupine zahtjevnih ali u svom djelovanju na stanovništvo usko povezanih čimbenika. Prvu skupinu sačinjavaju karakteristike proizvodne strukture i razina dostignutog nacionalnog dohotka po glavi stanovnika, a drugu grupu čine obujam i karakteristike zadovoljavanja potreba u domeni osobne i zajedničke potrošnje [5]. Proizvodne strukture i tempo gospodarskog razvoja zemlje izrazito djeluju na razvoj stanovništva i formiranje struktura stanovništva. Potrebno je naglasiti da gospodarski i društveni čimbenici izravno određuju ekonomsko-socijalnu strukturu

stanovništva. Postavljanje korelacije demografskog i društveno-gospodarskog razvitka je složen proces koji je uvjetovan povijesnom baštinom, regionalno-geografskim specifičnostima, kulturno-civilizacijskim krugovima, ali i o geostrategijskim kretanjima u okruženju. Naime, razmještaj stanovništva uz prirodne resurse ključan je element za ostvarivanje ekonomske prevlasti na određenom prostoru [5]. Promatrajući ekonomsku strukturu stanovništva ono obuhvaća gospodarske djelatnosti koje možemo svrstati u slijedeće sektore djelatnosti; primarni, sekundarni, tercijarni i kvartarni. Udio radno aktivnog stanovništva u navedenim sektorima djelatnosti ima utjecaja na razinu proizvodnje, potrošnje i međunarodne razmjene roba i usluga, a sve to se posljedično odražava i na gospodarski razvoj same države. Udio stanovništva po sektoru djelatnosti uvjetovan je stupnjem razvijenosti pojedine zemlje. U nerazvijenim zemljama i zemljama u razvoju najzastupljeniji je primarni sektor (udio od 70%), sekundarni sektor zastupljen je u srednje razvijenim zemljama, a u visoko razvijenim zemljama okosnicu razvoja čini tercijarni sektor. U RH najzastupljenije su uslužne djelatnosti koje ostvaruju gotovo 2/3 BDP-a zemlje [2]. Od proizvodnih djelatnosti razvijena je brodogradnja, graditeljstvo, petrokemija i prehrambena industrija. Za gospodarstvo RH karakteristično je to da mu je najvažnija gospodarska grana turizam. S obzirom da je turizam izrazito osjetljiv na niz vanjskih čimbenika može se reći da je gospodarstvo RH zbog svoje ne disperziranosti izrazito izloženo potencijalnim kriznim ugrozama na koje ne može bitno utjecati. Tijekom posljednjih 30 godina struktura BDP-a u RH se promijenila. Tako poljoprivreda u strukturi BDP-a čini svega 6%, dok udio industrije iznosi 31%, a sektor usluga je u posljednjih 30 godina kontinuirano bilježio rast i sada ima udio od oko 62 % BDP-a. Iz ovoga se može zaključiti kako je u RH došlo do velikih promjena i restrukturiranja u gospodarstvu. U narednim procesima gospodarskog razvoja fokus bi trebao biti na boljem upravljanju resursima sa ciljem postizanja što kvalitetnijih

gospodarskih rezultata [2]. Ekonomska se struktura stanovništva također može promatrati u užem i u širem smislu. Ekonomskom strukturom stanovništva u užem smislu podrazumijeva se struktura stanovništva prema ekonomskoj aktivnosti, djelatnosti i zanimanju. Ekonomskom strukturom u širem smislu smatra se struktura prema već spomenutim obilježjima te još prema položaju u zanimanju, sektoru i vlasništvu. Osnova svih promatranja strukture stanovništva čini promatranje strukture radno aktivnog stanovništva. To je logično, jer neaktivne osobe su ovisne i uzdržavane osobe od strane radno aktivnog stanovništva. Analiziranjem radno aktivnog stanovništva dolazi se do ekonomskih obilježja i ukupne populacije. Dinamika i struktura radno aktivnog stanovništva značajna je ne samo sa aspekta demografije, već i za proučavanje u području ekonomije. Kontingent radne snage osnovni je čimbenik procesa proizvodnje, te dinamična komponenta privrednog razvoja. Promatranjem radne snage dobiva se prikaz između mogućnosti proizvodnje te zahtijeva potrošnje unutar pojedinog gospodarskog sustava. Sama struktura privrede na nekom području dolazi do izražaja upravo preko ekonomske strukture stanovništva. Primjer ovoga u praksi u RH možemo promatrati kroz gospodarska kretanja i ekonomsku strukturu stanovništva u Slavoniji, Dalmaciji, Istri i sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Tamo gdje je ekonomska struktura stanovništva povoljnija, povećana je gospodarska aktivnosti i usporeni su negativni depopulacijski procesi, kao na primjer, u Istri, sjeverozapadnoj Hrvatskoj, a u posljednjem desetljeću i u Dalmaciji [5]. Sa druge strane primjer je Slavonije gdje nepovoljna ekonomska struktura stanovništva dovodi do pada gospodarske aktivnosti i snažnih depopulacijskih kretanja posebno u posljednjih pet godina. Sama struktura privrede određenog područja izravno je određena ekonomskom strukturom stanovništva. Tako ista postaje osnovnom sponom između proizvodne strukture i promjene stanovništva prema ekonomskim obilježjima. Sama promjena u ekonomskoj strukturi stanovništva određena je procesom privrednog razvoja te promjenama u strukturi

privrede. Razmatrajući promjene u strukturi stanovništva prema ekonomskim obilježjima prvenstveno se gleda na njihove gospodarske uzroke i posljedice. Pri tome, to ne znači da njihove socijalne i ostale implikacije imaju manju važnost jer su sami gospodarski i socijalni uzroci ovih promjena međuzavisni. Važnost ipak preuzimaju gospodarski uzroci i posljedice jer promjene koje nastaju u društvenoj podjeli rada čine temelj raznih oblika prostorne i socijalne pokretljivosti stanovništva, te ovisno o porastu proizvodnosti rada predstavljaju osnovu procesa stalne preraspodjele između ukupnog fonda rada, radnih resursa među pojedinim djelatnostima, kao i preraspodjele između gospodarskih grana i zanimanja. U RH trenutno se bilježi pad broja stanovništva. To se očituje kroz porast broja starog stanovništva i smanjenje broja novorođenih. Radni kontingent stanovništva u RH trenutno nije dovoljan da zadovolji potrebe tržišta rada. Također, ulaskom u EU te liberalizacijom tržišta rada unutar euro zone pojačao se proces iseljavanja stanovništva. Karakteristika ovog suvremenog procesa ekonomske emigracije je to da se u njemu iseljavaju čitave obitelji. To je bitno različito u odnosu na val ekonomske emigracije koji se odvijao tijekom 60-ih godina 20. stoljeća, kada su u emigraciju uglavnom odlazili hranitelji obitelji, dok je obitelj ostajala u zemlji. U ovom suvremenom procesu sve pokazuje da dolazi do procesa trajnog iseljavanja stanovništva pa stoga je ovaj proces daleko pogubniji po gospodarstvo i samu državu. Naime, ovdje se smanjuje demografski potencijal zemlje, intelektualni kapital te kao jedan od financijskih pokazatelja opada i količina doznaka iz inozemstva. Kako bi zemlja mogla zadržati svoj ekonomski potencijal te u budućnosti i bilježiti određene stope rasta nužno će biti pokušati zaustaviti odljev obrazovane radne snage te povećati uvoz obrazovane radne snage iz inozemstva, jer postojeći demografski procesi ukazuju da će u vrlo skoro vrijeme (do 10 godina) doći do urušavanja gospodarskog i socijalnog sustava zemlje zbog nedovoljnog kontingenta radne snage. Pored ovih mjera bit će nužno provesti

decentralizaciju gospodarskog sustava u cilju poticanja ravnomjernijeg regionalnog razvoja RH. Također, potrebno je provoditi proaktivnu demografsku politiku, pri tome imajući na umu da i ukoliko demografske mjere budu efikasne, njihove rezultate možemo očekivati tek za 30 do 40 godina. Ključno za ove procese je shvatiti važnost ulaganja u obrazovanje i znanost koje će u budućnosti stvoriti kvalitetnije preduvjete za razvoj gospodarstva i poduzetništva [1].

3. DEMOGRAFSKI I EKONOMSKI PROCESI U BUDUĆNOSTI

3. DEMOGRAPHIC AND ECONOMIC PROCESSES IN THE FUTURE

Usporedba projekcije stanovništva u budućnosti [1] ključna je za određivanje gospodarske, socijalne, obrazovne i zdravstvene politike. Pri tome ne određuje ih sam broj stanovnika, već i dob istih. Same projekcije stanovništva polaze od određenih pretpostavki. Pri tome, demografski trendovi jedni su od ključnih pretpostavki za promatranje potencijala ekonomskog razvoja na određenom geografskom prostoru. Stručnjaci su analizama na temelju projekcija u RH razvrstali županije kao jedinice teritorijalnog ustroja u pet skupina [1]:

1. Prvu skupinu čine Zadarska i Zagrebačka županija koje bilježe porast stanovništva.
2. Drugu skupinu čini osam županija i to; Grad Zagreb, Dubrovačko-neretvanska, Istarska, Splitsko-dalmatinske, Varaždinska, Međimurska, Primorsko-goranska i Krapinsko-zagorska koje imaju očekivani pad stanovništva od 0% do 20%.
3. Treću skupinu čine šest županija; Koprivničko-križevačka, Osječko-baranjska, Brodsko-posavska, Vukovarsko-srijemska, Bjelovarsko-bilogorska i Virovitičko-podravska koje prema projekcijama imaju očekivano smanjenje broja stanovništva između 20% do 40%.
4. Četvrtu skupinu čini pet županija koje imaju smanjenje broja stanovnika između 40% i 60% koju čine Karlovačka, Šibensko-kninska, Požeško-slavonska, Ličko-senjska i Sisačko-moslavačka županija.

*Tablica 1. Projekcija broja stanovnika po županijama do 2051. godine**Table 1. Projection of the number of inhabitants by counties until 2051*

Grad/županija	Broj stanovnika 2011. i projicirani do 2051. godine				
	2011.	2021.	2031.	2041.	2051.
Zagrebačka	317.606	324.867	327.532	325.986	321.871
Krapinsko-zagorska	132.892	128.879	123.207	115.566	106.798
Sisačko-moslavačka	172.439	150.230	126.037	99.367	71.784
Karlovačka	128.899	116.311	102.913	88.661	73.893
Varaždinska	175.951	172.553	166.621	158.221	148.008
Koprivničko-križevačka	115.584	111.481	106.128	99.124	91.206
Bjelovarsko-bilogorska	119.764	109.920	99.028	86.295	72.738
Primorsko-goranska	296.195	287.181	272.590	255.036	238.860
Ličko-senjska	50.927	43.577	36.630	29.710	22.715
Virovitičko-podravska	84.836	78.281	70.764	61.451	51.217
Požeško-slavonska	78.034	69.809	61.067	50.754	39.601
Brodsko-posavska	158.575	148.032	136.727	122.576	106.496
Zadarska	170.017	173.513	176.267	178.038	179.715
Osječko-baranjska	305.032	293.087	276.336	254.088	229.136
Šibensko-kninska	109.375	97.548	85.973	73.520	61.194
Vukovarsko-srijemska	179.521	165.647	150.177	131.398	110.394
Splitsko-dalmatinska	454.798	446.244	434.294	415.360	392.471
Istarska	208.055	205.481	199.256	190.885	182.207
Dubrovačko-neretvanska	122.568	120.614	118.241	114.560	110.238
Međimurska	113.804	111.459	107.488	101.644	94.256
Grad Zagreb	790.017	796.835	787.113	771.259	752.066
Hrvatska	4.284.889	4.151.550	3.964.385	3.723.497	3.456.866
Indeks 2051/2011. = 100,0					
Zagrebačka	100,0	102,3	103,1	102,6	101,3
Krapinsko-zagorska	100,0	97,0	92,7	87,0	80,4
Sisačko-moslavačka	100,0	87,1	73,1	57,6	41,6
Karlovačka	100,0	90,2	79,8	68,8	57,3
Varaždinska	100,0	98,1	94,7	89,9	84,1
Koprivničko-križevačka	100,0	96,5	91,8	85,8	78,9
Bjelovarsko-bilogorska	100,0	91,8	82,7	72,1	60,7
Primorsko-goranska	100,0	97,0	92,0	86,1	80,6
Ličko-senjska	100,0	85,6	71,9	58,3	44,6
Virovitičko-podravska	100,0	92,3	83,4	72,4	60,4
Požeško-slavonska	100,0	89,5	78,3	65,0	50,7
Brodsko-posavska	100,0	93,4	86,2	77,3	67,2
Zadarska	100,0	102,1	103,7	104,7	105,7
Osječko-baranjska	100,0	96,1	90,6	83,3	75,1
Šibensko-kninska	100,0	89,2	78,6	67,2	55,9
Vukovarsko-srijemska	100,0	92,3	83,7	73,2	61,5
Splitsko-dalmatinska	100,0	98,1	95,5	91,3	86,3
Istarska	100,0	98,8	95,8	91,7	87,6
Dubrovačko-neretvanska	100,0	98,4	96,5	93,5	89,9
Međimurska	100,0	97,9	94,4	89,3	82,8
Grad Zagreb	100,0	100,9	99,6	97,6	95,2
Republika Hrvatska	100,0	96,9	92,5	86,9	80,7

Prema prikazanim podacima [1] porast stanovništva može se očekivati jedino u Zadarskoj i Zagrebačkoj županiji. Nažalost, ako se pažljivije promatra ovaj statistički podatak za ove dvije županije, uočava se da zbog porasta stanovništva u ove dvije županije prije svega dolazi zbog porasta stanovnika starosti od 65 i više godina te također se i ovdje gubi pozitivan afekt na gospodarstvo jer se radi o radno neaktivnom stanovništvu koje ne spada u grupu onih koji stvaraju dohodak nego spadaju u grupu uzdržavanog stanovništva. Ukoliko bi se nastavili dosadašnji demografski trendovi, broj mladih starosti do 14 godina smanjio bi se u svim županijama i to od 11,4% u Zadarskoj županiji do čak 75% u Sisačko-moslavačkoj županiji. Promatramo li dobnu strukturu stanovništva na ukupnom teritoriju RH uočava se slijedeće [1]:

- Broj mladih od 0 do 14 godina u projekcijama do 2051 smanjuje se za 35,5% i prema udjelu u ukupnom broju stanovništva RH pada na 12%
- Broj radno aktivnog stanovništva od 15 do 64 godina u razdoblju do 2051 godine smanjuje se za 31% i prema udjelu u ukupnom broju stanovništva RH pada na 57%
- Broj stanovništva starijeg od 65 godina do 2015 godine porastao bi za 40%, a njihov bi se udio u ukupnom broju stanovništva RH povećao na 31%

Prikazana demografska kretanja [1] i njihove projekcije upućuju na smanjivanje ukupnog broja stanovnika u RH, s trendom smanjivanja broja mladih i broja radno aktivnog stanovništva, sa paralelnim porastom radno neaktivnog stanovništava. Ovo zahtijeva prilagodbu javnih politika koje će dovesti do oblikovanja novih ekonomskih, fiskalnih, zdravstvenih, mirovinskih, obrazovnih, socijalnih i obiteljskih politika. Naime, suočavamo se sa povećanjem rashoda za zadovoljavanje potreba radno neaktivnog stanovništva (umirovljenika), a da pri tome nismo u mogućnosti povećati životni standard iste populacije. Nadalje, i u uvjetima pune zaposlenosti doći će do problema u mirovinskom, socijalnom i zdravstvenom sustavu. Pri tome treba biti oprezan te biti svjestan da i uz provođenje koordiniranih mjera pronatalitetne i redistributivne politike ove negativne posljedice će se osjećati [1]. Ekonomisti u RH su se bavili projekcijama BDP-a, pa tako se u jednoj od studija bave projiciranjem proizvodnosti rada i BDP-a pri čemu je polazišno stanje 2005 godine, a obuhvaćeni i vremenski intervali prikazani u tablicama te cijene u istoj [7]

Prema ovom istraživanju [7] stopa proizvodnosti rada postupno opada do 2050. godine te također dolazi i do usporavanja rasta ukupnog BDP-a te BDP-a po glavi stanovnika.

Tablica 2. Broj stanovnika RH prema velikim dobnim grupama 2011.-2051. godine (varijanta srednjeg fertiliteta i srednje migracije)

Table 2. Population of the Republic of Croatia by large age groups 2011-2051 (variant of medium fertility and medium migration)

Hrvatska						
Dobne grupe	Broj stanovnika					Indeks 2051/2011 = 100,0
	2011.	2021.	2031.	2041.	2051.	
0 – 14 godina	652.428	600.622	527.491	464.412	420.669	64,48
15 – 64 godina	2.873.828	2.662.624	2.433.506	2.225.168	1.968.064	68,48
65+ godina	758.633	888.304	1.003.388	1.033.917	1.068.133	140,80
Ukupno	4.284.889	4.151.550	3.964.385	3.723.497	3.456.866	80,68
Struktura (u%)						
0 – 14 godina	15	14	13	12	12	
15 – 64 godina	67	64	61	60	57	
65+ godina	18	21	25	28	31	
Ukupno	100	100	100	100	100	

Tablica 3. Projekcije rasta proizvodnosti rada i BDP-a**Table 3.** Projections of labor productivity growth and GDP

	<u>2006.-10.</u>	<u>2011.-20.</u>	<u>2021.-30.</u>	<u>2031.-40.</u>	<u>2041.-2050.</u>
			<i>u %</i>		
Rast proizvodnost rada	3.8	3.6	2.9	2.1	1.8
<i>Uz konstantne stope aktivnosti</i>					
Rast BDP-a	3.9	3.2	2.0	1.2	0.9
Rast BDP-a po stanovniku	4.1	3.6	2.4	1.6	1.4
<i>Uz rastuće stope aktivnosti</i>					
Rast BDP-a	4.9	4.0	2.7	1.3	0.9
Rast BDP-a po stanovniku	5.1	4.4	3.1	1.8	1.4

U ovom istraživanju uočeno je da usporavanje BDP-a po stanovniku sporije prije svega zbog očekivanog pada broja stanovnika. Gospodarski rast u ovim projekcijama prije svega posljedica je rasta proizvodnosti i rasta zaposlenosti dok u završnim promatranim vremenskim intervalima značaj slabi jer zbog negativnih demografskih kretanja dolazi do opadanja gospodarske aktivnosti [7]. Posljedice projiciranog rasta BDP-a mogu se sagledati u odnosu na ostale članice EU. Projekcija predviđa da bi Hrvatska do 2030. godine trebala doseći približno 77% BDP-a po stanovniku, u odnosu prema takozvanoj grupi zemalja EU 15, a do 2050. godine doseglo bi se 79% od prosjeka BDP-a EU 15 [7]. Sve ovo nažalost neće biti moguće ostvariti ukoliko se depopulacijski procesi nastave.

4. ZAKLJUČAK

4. CONCLUSION

Poslovanje poduzeća kao i razvoj cjelokupnog gospodarstva usko je povezan sa demografskim procesima u društvu. Stanovništvo čini ključni resurs u ekonomiji svake države, a važnost ovog resursa očituje se kroz nekoliko aspekata gospodarskog razvoja. Prvi aspekt je veličina kontingenta radno aktivnog stanovništva koji utječe na sposobnost gospodarskog razvoja, konkurentsku sposobnost gospodarstva te na privlačnost zemlje za izravna inozemna ulaganja. Potencijal kontingenta radno aktivnog stanovništva kroz depopulacijske procese očituje se u padu udjela mladog stanovništva.

Posljedično to dovodi do drugog aspekta, odnosno do direktnog smanjivanja obujma proizvodnje i potrošnje što sa sobom donosi otežan razvoj gospodarske aktivnosti, smanjivanje potencijalnog dohotka i očekivanog profita. Kako bi se anulirali ovi negativni aspekti potrebno je provoditi aktivnu demografsku politiku čiji se prvi rezultati mogu očekivati za nekih 20-ak godina. U tom vremenskom intervalu biti će potrebno omogućiti ograničeni priljev inozemne radne snage na tržište rada RH. U ovom procesu pomoći će primjena i implementacija suvremenih tehnologija - robotizacija, automatizacija, umjetna inteligencija - uz čiju pomoć će se pokušati ublažiti negativni učinci depopulacijskih procesa.

5. REFERENCE

5. REFERENCES

- [1.] Akrap, A.; Panel diskusija – Demografski slom Hrvatske: Hrvatska do 2051.. Bogoslovska smotra, 85 (3), 855-868., URI <https://hrcak.srce.hr/148000>, pristup 10.11.2020., 2015.
- [2.] Državni zavod za statistiku, struktura BDP-a, Bruto dodana vrijednost po djelatnostima i bruto domaći proizvod od 1995. do 2017., <https://www.dzs.hr> > Hrv_ Eng > Pokazatelji, pristup 10.11.2020.
- [3.] EFZG; Zbornik sažetaka znanstvenog skupa, Demografija u Hrvatskoj, ISBN 978-953-6025-66-4, str. 1.-11., 2012.

- [4.] Bejaković, P.: A. Wertheimer-Baletić; Stanovništvo i razvoj EKONOMSKI PREGLED, 53 (3-4) 404-410 (2002), URI <https://hrcak.srce.hr/28023>
- [5.] Glamuzina, M., Glamuzina, N.; Stanovništvo južne Hrvatske, Geoadria, vol. 1, Zadar, str. 17.-34., UDK 911.3:312(497.5), 1996.
- [6.] Nejašmić, I.; Demografija: stanovništva u prostornim odnosima i procesima, Školska knjiga, Zagreb, ISBN 953-0-30876-0, 2005.
- [7.] Nestić, D.; Analiza dugoročnih fiskalnih učinaka demografskih promjena - Studija, Naručitelj: Ministarstvo financija RH, Voditelj projekta: D. Nestić, Suradnici: Z. Babić, I. Č. Jurkić, Lj. Marušić, I. R. Bakarić, S. Švaljek, Zagreb, str. 38.-40., 2006.
- [8.] Mrđen, S.; Projekcije stanovništva Hrvatske do 2031. godine, Stanovništvo Hrvatske - dosadašnji razvoj i perspektive, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb (in print). of the Member States”, ISBN 953-6666-39-1, 2004.
- [9.] Miletić, Z.; Utjecaj demografske promjene na makroekonomske trendove, Poslovna izvrsnost Zagreb, GOD. XII (2018) BR. 2, UDK / UDC: 314.8:330.101.541, 2018

AUTORI · AUTHORS

• Tomislav Ivančević

Rođen je 1971. godine u Šibeniku. Diplomirao, magistrirao i doktorirao na Ekonomskom Fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. U svojoj profesionalnoj karijeri obnašao je niz rukovodećih funkcija u gospodarstvu (financijski sektor i uslužne djelatnosti), visokom obrazovanju (suosnivač visokoobrazovne ustanove, pročelnik katedre, prodekan i član Upravnog vijeća). Bio je recenzent stručnih radova, udžbenika, studijskih programa visokoškolskih ustanova imenovan od strane AZVO, član reakreditacijskih povjerenstava imenovan od strane AZVO, bio član povjerenstva i sudjelovao u izradi HKO. Izabran je u nastavno zvanje profesora visoke škole.

Korespondencija · Correspondence

tomislavivancevic13@gmail.com

• Anamarija Ravlić

Rođena je 1999. godine u Zagrebu. Redovita je studentica 3. godine Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, smjer Poslovna ekonomija.

Korespondencija · Correspondence

anamarijaravlic1@gmail.com